

148

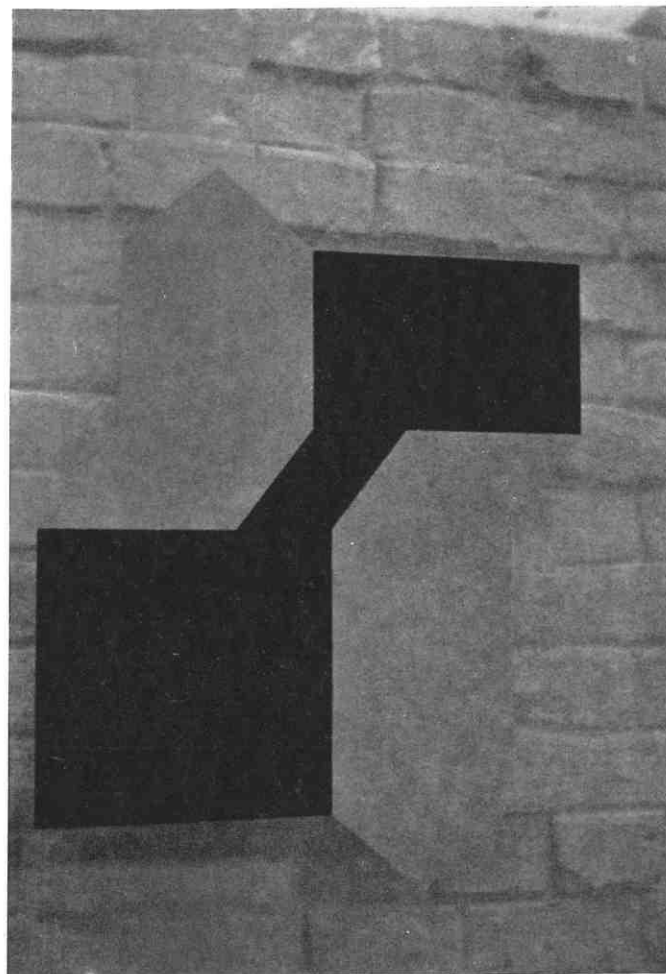
radovan
ivančević

tri etude o pliskovcu

igra strelicama

kvadrat i kocka

u počast balonu

Ovo je igra strelicama.

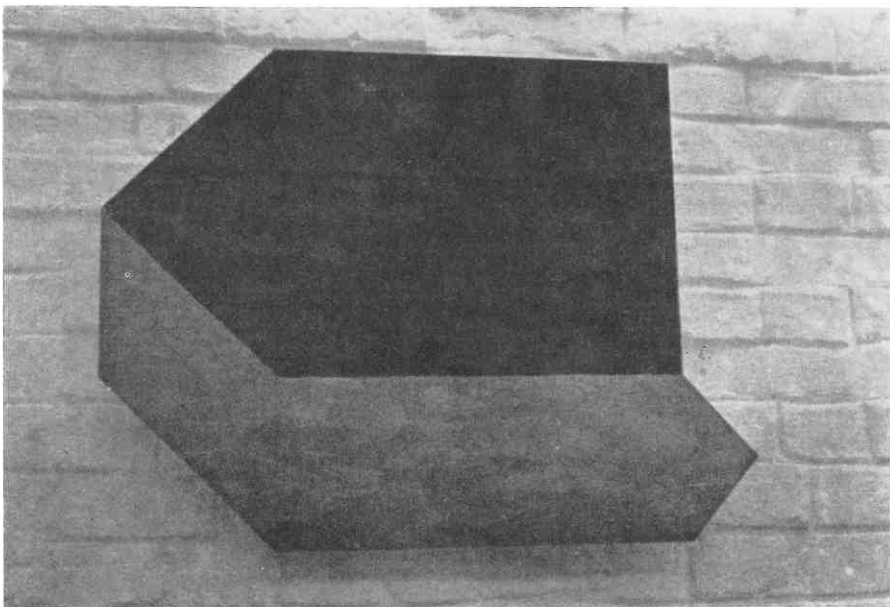
Kao većina znakova i strijela je, prije no što je postala znakom, bila predmet. Njome se gađalo i ciljalo, a jednom odapeta, dobro usmjerena, prevaljujući uglavnom najkraćim putem udaljenost između nas i nekog cilja, mogla se i doseći i pogoditi. Vršak joj je bio usmjeren cilju, a prut (trup) osiguravao stabilnost putanje.

Nacrtna ili naslikana strelica, gubeći izvornu namjenu, zadržala je nešto (prenesena) smisla. Osim uciviljenog probodenog srca i trofejne jabuke Wilhelma Tella ostalo joj je pretežno da nas usmjeruje, da kazuje i pokazuje put, da na mjestu odapinjanja zacrtava početak nevidljive putanje, da nas s puta skreće i zaokreće, da nam označi gdje ćemo uzaći i saći, obići i zaobići. Strelica je vizuelni, neverbalni prijedlog ili zapovijed za čovjekovo kretanje ili pokretanje.

Igra strelicama, Predgovor izložbi slika Zvonimira Pliskovca u Galeriji Studentskog centra u Zagrebu, lipanj 1974, i u Malom salonu na Rijeci, kolovoz 1974.

Kvadrat i kocka, predgovor »Izložbi stripa: bubice i kockice« u Galeriji Nova, Zagreb, listopad 1977, i istoj izložbi u Galeriji Studentskog kulturnog centra Beograd, rujun 1978.

U počast balonu — Hommage au ballon, predgovor izložbi u Galeriji Studentskog centra u Zagrebu, listopad 1978, i na Rijeci, Gradina Trsat, u svibnju 1979.

Ona je i slika predmeta, koji bi se mogao usmjerenom pokrenuti, i trag već dovršena kretanja. Na razmeđu prethodnog i narednog trenutka strelica-znak neprevladana je Zenonova aporija: iako odapeta i u letu, trajno miruje na svom mjestu.

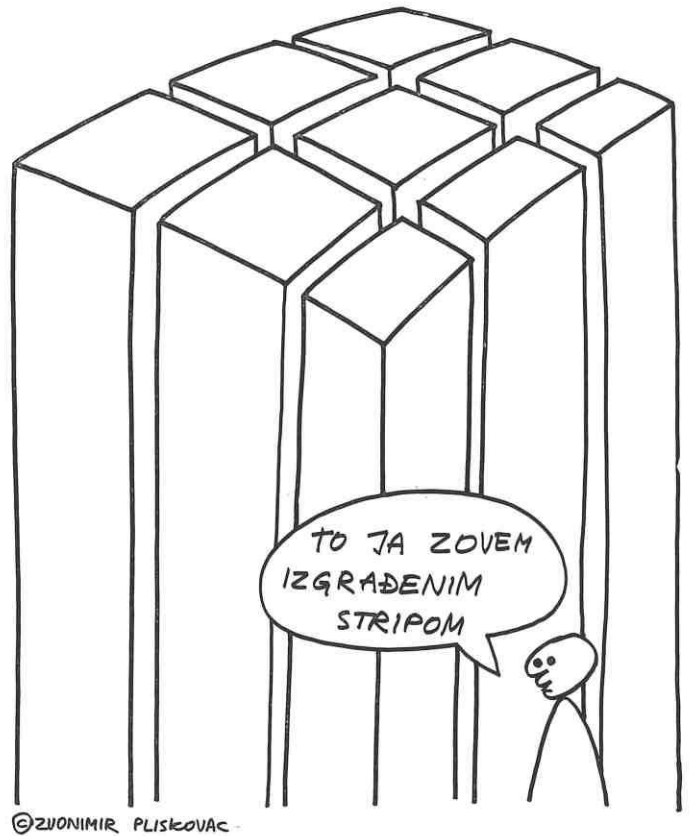
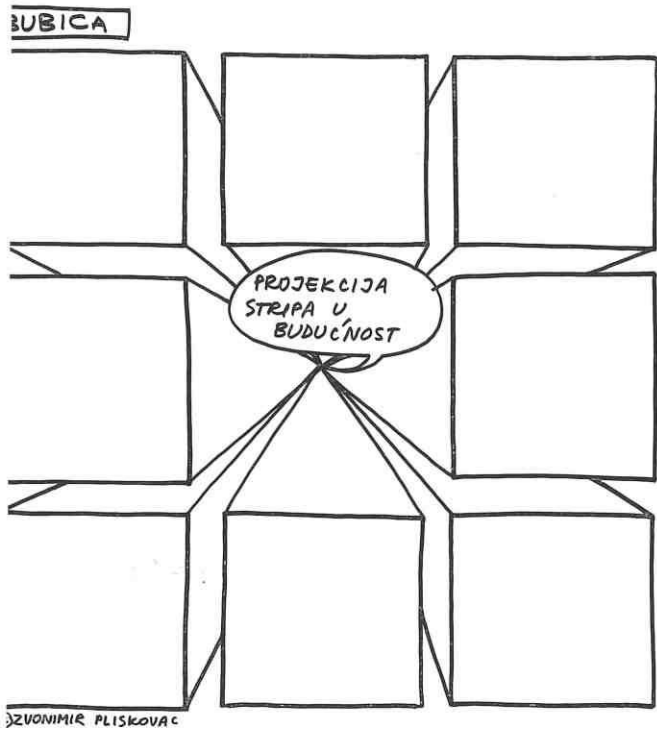
U etudama Pliskovca po drugi put je strelica skrenuta s putanje, zavrnut joj je smjer i promijenjen cilj; oslobođena i tog praktično-usmjeravajućeg značenja postala je samostalan likovni simbol, kojim se iskazuje raznosmjernost i višesmjernost prvotno neusmjerene plohe u kojoj su, zaključujemo, zapretani svi neiskazani smjerovi plošnog kretanja. Unifikacijom znaka u seriji kompozicija postaju očiglednije granice mogućnosti.

Prvo i najjednostavnije: kad se jedna uža strana plošne trake oblikuje u »vršak«, ona postaje usmjerena, jednosmjerna i dinamična komponenta plohe. A zatim, dok traku »čitamo«, kao prut strijele, ali istodobno i kao put što ga je već prevalio

vršak, ona odjednom »probija« rub plohe i »izbija« izvan pravokutne konvencije »slike«.

Napokon, drukčije obojena od podloge, lomom i zaokretom stvara iluziju »stranice« nekog volumena ili polazeći od tog privida opet se razobličujući vraća u plohu. Same ili udvojene, istosmjerne ili raznosmjerne, dominantne ili jedva nagrizaajući površinu, strelice određuju smjer kretanja »druge« boje po podlozi, koja istodobno poprima svojstva »prostora«.

Međusobno konfrontirane i gledane u nizu Pliskovčeve varijacije na temu strelice, iako građene smireno i od jednostavnih članova, postaju veoma dinamična cjelina. Ove su studije nastale na pomirljivoj međi popartističkog vrednovanja strelice kao dijela urbanog pejzaža i opartističkog poimanja stvaranja i razaranja iluzije forme i deformacije. Teorijskom domišljatošću i likovnom čistotom mogle bi poslužiti oplemenjivanju obzorja svakodnevice omeđenog i određenog mnogobrojnim monotonim strelicama i usmjeravanjima.

Kvadrat i kocka

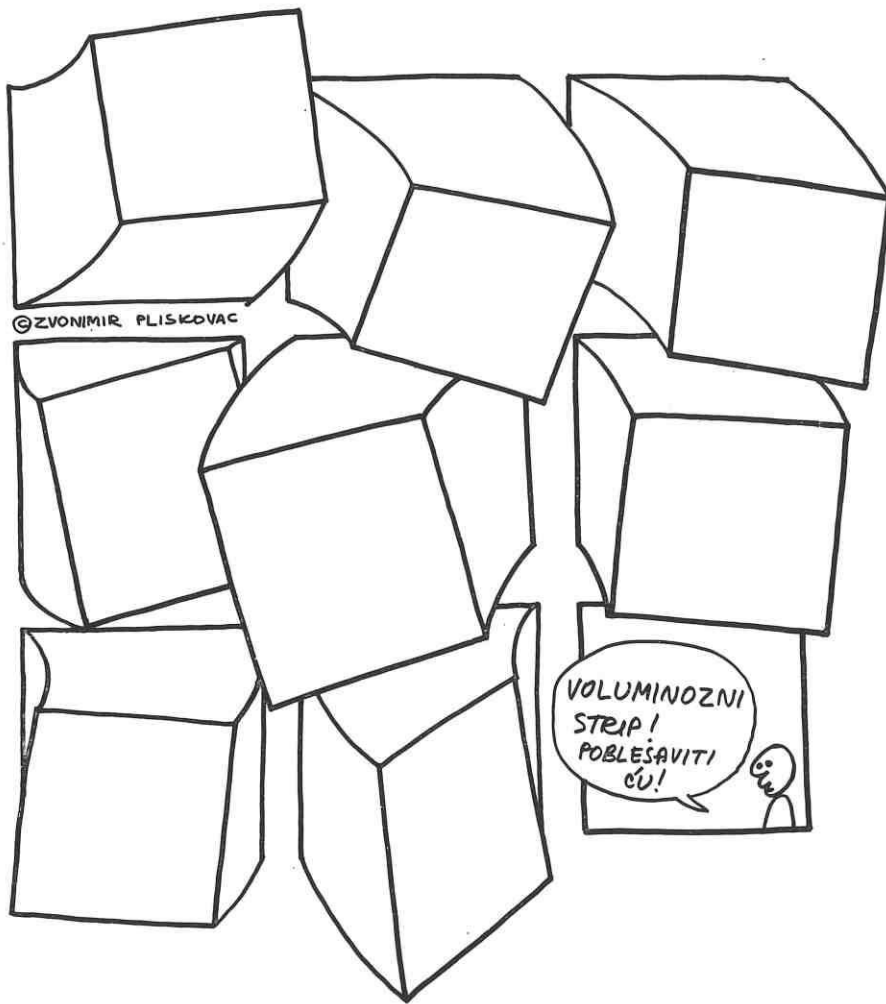
Temeljnu ćeliju stripa, sličicu u nizu, tvore tri činioca: okvir, crtež i pismo. U njoj se, dakle, susreću geometrija, slikarstvo i jezik. Međuzavisnošću ovih triju faktora nastaje strip; ali stripom se mogu i ogoliti ta tvorbeni svojstva, njegova skrivena struktura, te ih je moguće predočiti gledaocu umjesto da se on njima samo služi. Tada strip nije izgrađen tek lege artis, nego te zakone umijeća na primjerima interpretira sam sobom. Pliskovac djeluje upravo na tom području suvremenog striptiza stripa.

Da okvir nije pasivni »kraj«, granica likovne cjeline, nego aktivan faktor oblikovanja, osobito kompozicije, da okvir osim što omeđuje ujedno i određuje, formira ili deformira, analizirali su Focillon, Baltrusaitis i drugi na uzorcima romaničke umjetnosti, formulirajući »zakon kadra«. Riječ je o interakciji arhitektonskog okvira, »zadanog« okvira i svega što unutar njega nastaje, s tim da u romaničkoj epohi arhitektonski okvir nameće svoje zakone skulpturalnom svijetu koji je unutar njega nastanjuje.

U povijesti stripa pažnja autora, kao i gledaoca-čitača, dugo je bila usmjerena samo na sadržaj, za-

premninu sličice, zanemarujući okvir koji je omeđuje. Suvremeni aktivan odnos između okvira i uokvirenog u tragu je Kleeovih i Steinbergovih istraživanja svojstava same linije koja je konstitutivni element stripa. U našoj sredini Dragičev »antistrip« eksplicitno je postavio istraživanje kao program, jer se »anti« u naslovu nije odnosilo na strip već na sadržajnu konvenciju i konfekcijsko osiromašenje grafičke komponente stripa.

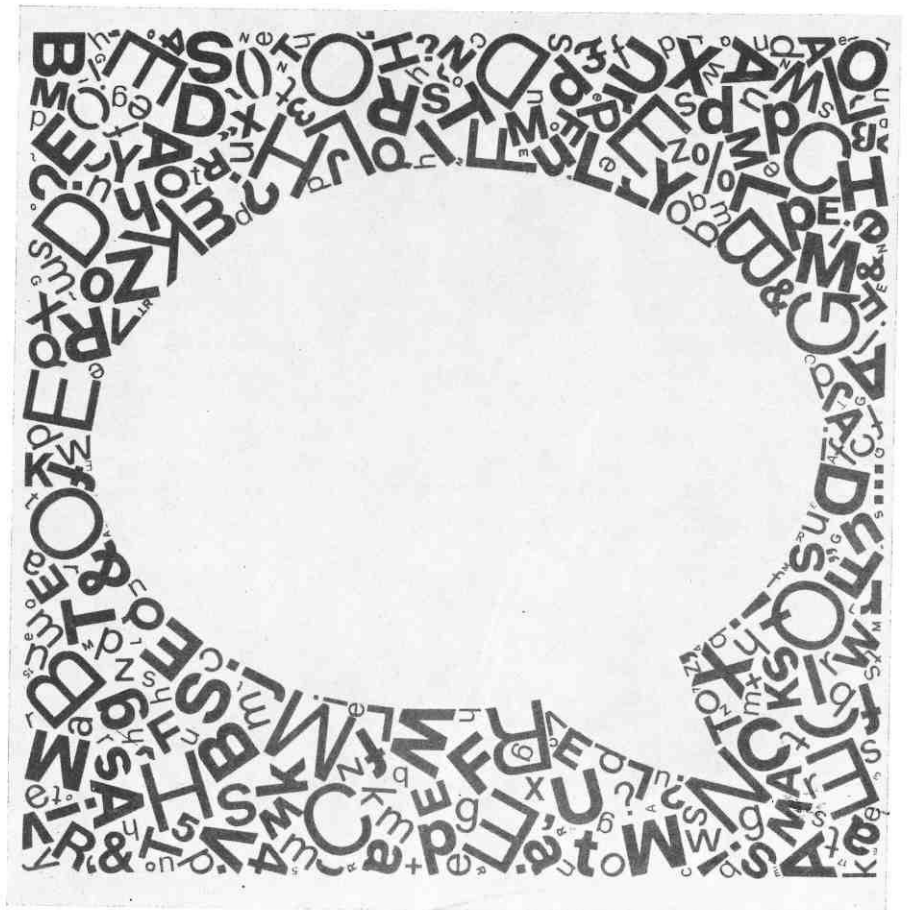
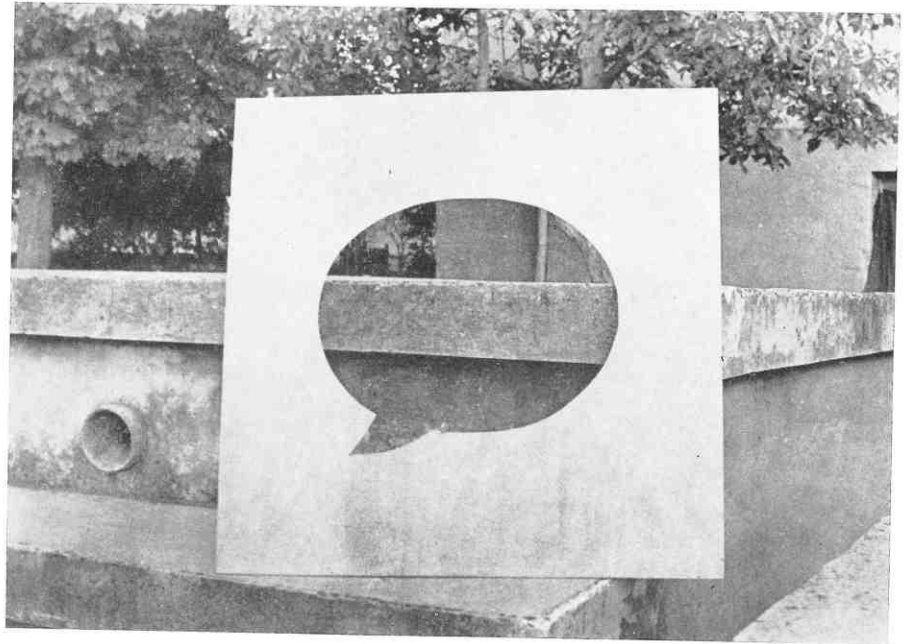
U Pliskovčevu stripu okvir najčešće postaje glavni čimbenik. Magični kvadrat. Otkriva se magija kvadrata i postaju »očite« njegove vrline: kako, rastući u prostor, postaje kockom (kvadrat prerasta u kubus, kubira se), ali isto to može postati i udružen s još pet jednakih plošnih kvadrata; kako u perspektivi oblikuje piramidu koje je vrh u beskraj; kako se umnožava u nizove i redove, neiscrpan i nepredvidiv. No uz perfekciju otkrivaju se i njegove mane i defekti: prije svega, u kretanju i prostoru nije postojan; pomakne li se iz paralelne ravnine, deformira se u romb ili romboid, a okomit na ploh u reducira se na jednu jedinu crtu. Ne procijeni li dobro snagu, neće izrasti do prizme, nego će se valovito svinuti kao »šampita«. Dinamički kvadrat izražava sile, unutrašnje ili vanj-

ske, koje ga pokreću i okreću, formiraju i deformiraju. Jednom jedinom napuklinom obrisa on se kao biće raspada, a prestaje to biti i onog trena kad napetost zategunute linije između dviju točaka opusti, olabavi ili se »otopi« od vrućine. Rasprava o kvadratu kao jednom od najsavršenijih planimetrijskih likova, koju su povelili u Mezopotamiji i Egiptu, razvili pitagorejci i srednjovjekovni mističari, ovdje je nastavljena »njim samim«. On je zaista postao *lik*, subjekt, a dosadašnji subjekt stripovske sličice često je samo komentator njegove sudbine: ponekad stoji »Bubica« sa strane i umjesto protagonista drame na sceni igra ulogu grčkog kora. Ali najčešće oni doslovno (i slikovno) dijele sudbinu: lik crtani i lik okvira. Drama nastaje iz njihova međusobnog odnosa. Ako kvadrat okvira trpi neki pritisak izvana i ako je stiješnjen na paralelogram, tijesno je i tjeskobno i liku unutar njega; otpadnu li mu vertikalne linije, i »Bubica« ostaje na propuhu... Ako s okvira pozornost svratimo na konvencionalni subjekt stripa, na crtani lik, i ovdje Pliskovac uvodi novo »lice«: lik bez lica. »Bubicu« nikad nismo vidjeli »en face«, njegova je faca reducirana na profil. A taj profil kao da ne potječe iz tradicije crteža nego iz pisma, jer bi se meki slijed krivulja čela, nosa i brade lako uklopio u kurzivni duktus girlandnog

rukopisa. Ovo lice više kazuje grafologu nego likovnom kritičaru.

Krajnje radikalizirani lik je »Kockica«. Ona konačno nedvojbeno kazuje da je u stripovima ovog smjera već odavno riječ o drami oblika a ne o prikazu i prijevodu ljudskih drama u oblik. Tradicionalna forma stripa još je samo ustupak konvenciji: tko bi inače objavljivao svakodnevno eseje o likovnim problemima u novinama, da nisu zaogrnuti u plašt »zabave« i posvećeni navikom slikanog niza? »Kockica« je krajnji stupanj izjednačivanja »subjekta i sredine«: u svijetu kvadrata određen četirma jednakim dužinama koje se sijeku pod pravim kutom, kakav može biti lik idealno »prilagođen« okolini osim kocke? Jedinstevena tvorba u kvadratnom okolišu nastala protezanjem ili slaganjem kvadrata s kvadratnim licem bezličja. Identitet okvira i onog što uokviruje doveden je do krajnjeg ruba. I tu gdje prestaje svaka imitativnost i izvanjska antropomorfnost otvara se put do osamostaljenog vizuelnog mišljenja. Sada nam tek postaje jasno koliko Ezopove basne već samom mogućnošću izražavanja čovjeka životinjskim likom svjedoče zapravo o njegovoj još uvijek živoj vezi s prirodom. »Kockica« je simbol njegova (potpunog) otrgnuća. Ma kakav tome dali predznak.

U počast balonu

Zar se zaista ne vidi »crni oblak« čovjeku nad glavom kad je bijesan i mračno raspoložen? Ne čini li vam se da vas mnogi zasipaju »bujicom riječi«? Oblak nad glavom govorećeg, u kojem se ocrta- vaju riječi što ih govori (ili misli!), prihvaćeni je standard u govoru stripa. Od početka priče u sli- kama u »narativnom 14. stoljeću«. Doduše, kole- banja je bilo oko »razvijene trake«, pisanog ro- tulusa, čime se asocijala pisana riječ, ali otkad je u 19. stoljeću strojni tisak osigurao maksimal- nu difuziju slike, ustoličena je definitivno i »aps- trakcija« vizuelnog znaka za riječ (ili misao) u ob- liku balona. Time se podsjeća na monogolfier- sko svojstvo riječi da lebde, ma koliko nas iskust- vo uči da nam neke riječi »teško padaju«.

Ova izložba je Hommage au ballon. Taj tako defini- rani (nepostojeći) balon postao je predmetom, iz- mišljeno je opredmećeno.

Na prvoj razini to su ispitivanja u njegovoj »pri- rodnoj sredini« u plohi. Od balona ispunjenog slo- vima do balona praznog usred polja slova. Inver- zija koja opisanim opisuje upisano. Na narednoj razini to je ploha u prostoru: balon kao plastična

folija, staklena ploča (za »prozirne misli«) ili plo- ha valovite ljepenke. Time prelazimo u plitki re- ljef, koji će nas dovesti i do objekta u prostoru.

U cjelini ovo je sustavno provedena studija dizaj- na nepostojećeg predmeta za nepoz- natu svrhu.

Ispitivanje u različitim materijalima i situacijama u prostoru i vremenu. Od aplikacija na fasadi ili »trotoaru« do oglasnog stupa i transparenta. Zais- ta: nije li svaki transparent zapravo »balon«? U plošnom polju nad glavom čovjek nosi riječi ko- je misli ili bi ih inače morao govoriti. Samo se u balonu-transparentu one vide iz veće daljine, a »ču- ju« ih i gluhi; te umjesto da ih neprestano ponav- ljamo, ponavljaju se same svakim pogledom pro- laznika.

I napokon pitanje svrhe. Ne, sve ovo ne služi ni- čemu, ili, preciznije, ničemu ne služi. Ima li pro- micanje lika nekog voćnog soka ili paste za zube više smisla? Nije li ondje poruka problematičnija jer hoće da nas u nešto uvjeri, da nas (na trošak) nagovori. Ovdje je namjera plemenitija i bezinte- resna: poziv na zajedničku svečanost u čast ono- me koji nam je omogućio da toliko uživamo u stripu. Ako je neke objesti u svemu tome, ona je svojstvena karakteru svečara.